

Jij die hier verdween

Cristel Willems

ISBN: 978 94 02180 80 0
© 2018

In de loopgraven waait het stof over onze voetafdrukken

Jij die hier verdwijnt

doorzie dit niemandsland vol iedereen
door tij & tijd bestendigt
deze verschansing woorden
die zich niet laten kennen:
strijd roert ons tot wie we zijn
in de dunte der dagen

© Bert Bevers en Albert Hagnaars

De snee in mijn lip schrijnt, ik proef de ijzerachtige smaak van bloed, en voel me licht in het hoofd. De klap suist nog in mijn oren. Vader en ik zouden vanochtend houthakken, maar de bijl lag niet op zijn vaste plek. Wist ik veel waar dat ding gebleven was. Vader werd woedend. Volgens hem was het niet de eerste keer dat ik iets zoek gemaakt had. Hij vond de bijl even later in zijn kar. Hij had er een touw mee losgekapt.

Ik trek mijn pet diep over mijn oren en loop over het maisveld naar het bos op de westerhelling van de Vlaamse hoogte. De najaarszon verschroeit de aarde, waardoor de klei onder mijn sandalen knispert. De grond is gekrompen en gebarsten tot ik op het zachte mos stap. De hommels brommen boven het uitgesleten pad, de muggen zoemen bij de vijver en de vogels fluiten in de verte. Het klinkt als een concert van vrijheid. Ik haal diep adem en ruik het kruidige mos en de muffige paddenstoelen. Als ik langs de bomen slalom probeert de zon me met haar gouden stralen te vangen. Onze gepensioneerde trekhond rent blaffend voor me uit tot we bij een braamstruik aankomen. De zwarte bessen hangen glimmend aan de takken. De dorpsbewoners hebben ze nog niet ontdekt. Die idioten slaan met hakmessen een pad door het bos en roven het fruit, hout en stropen de dieren. Daarbij laten ze een spoor van vernielingen achter. Het maakt de landheer pisnijdig. Hij stuurt dan nog meer bewakers naar het bos.

Max verdwijnt snuffelend tussen de struiken. Ik kruip achter hem aan. Er ligt een dode konijn in een strop. Max duwt zijn snuit tegen de witte vacht, en veegt zijn staart traag over de grond alsof hij het pad voor het konijn vrij wil maken, maar de moer reageert niet. We zijn te laat. Het konijn is een gruwelijke dood gestorven. Waarom zijn mensen zo wreed? Ik haal de lus voorzichtig los en trek hem over zijn kop en leg hem in de

jutezak. Ik veeg de bruin geworden bladeren op een stapel en bedek daarmee het lichaam. 'Eeuwige rust,' fluister ik naar de bult in de zak en leg mijn hand erop. 'Je dood zal niet voor niets zijn.' Ik stop de strop in mijn broekzak. Hij krijgt een plek op het kerkhof. Dat is een geschikte plaats voor mijn lugubere verzameling die gestaag groeit. Waarschijnlijk liggen op het kerkhof meer stroppen begraven dan botten. Als de pastoor daar lucht van krijgt.

Terug bij de braamstruik rol ik mijn broekspijpen op om te voorkomen dat moeder gaat klagen. De bessen zijn overrijp. Ik kniel bij de struik en pluk een handvol bramen. Mijn vingers kleuren blauw. Ik lik mijn vingers af, eet een paar bramen en stop de rest in mijn jutezak. Ze zijn voor mijn zusje, omdat haar maag al dagen rommelt als donder in de verte.

Mijn verlangen om hier te blijven is groot, maar stilaan zakt de zon naar de andere kant van de aarde. Ik hol achter Max aan, want ik moet het donker voorblijven. Ik heb vader beloofd voor de avond het magazijn aan te veggen. Ik ren de heuvel op, maar op de top kan ik geen weerstand bieden aan het laatste vrije moment van de dag. Wat houd ik van dit land met zijn eiken en woudpijnboomen, met de velden achter de huizen en het omvangrijke bos dat omliggende dorpen met elkaar verbindt. Aan de rand van de velden staan lemen hutten. Tot voor kort woonde daar een zwerversstam. Vader was blij toen ze vertrokken, omdat met hen de vechtpartijen verdwenen en de vrouwen weer veilig over straat konden wandelen. De ondergaande zon zet het dorp in een rode gloed, maar niet ons huis. De gevel verdwijnt in de schaduw van een oude eik. Nu begrijp ik wat moeder laatst mompelde: ons huis heeft een zwarte rand.

Vader is kruidenier en ik werk voor hem. Moeder ook, ze heeft vanmiddag de etalage opnieuw ingericht. Aardewerken schaaltes met bruine bonen, eieren en uienbollen staan op een blauwgroene doek die ze

over meelblikken draperde. Laurierbladeren verdwijnen half in de plooiën. Mijn borst zwelt van trots tot mijn oog op de witte schort van vader valt. Hij hangt aan het haakje bij de deur. Dat betekent dat vader al in de voorkamer de krant zit te lezen en ik de tafel had moeten dekken. Snel stop ik Max in zijn hok en verberg de strop onder het stro. Ik sleep een zak grutten naar de toonbank, veeg de winkelvloer aan en vul in de schemering het lege schap met dozen rozijnen. Het lukt me binnen de twintig minuten. Tevreden steek ik de kaars aan en pak de kandelaar op. Het licht weerkaatst op een stuk ijzer in de la, de winkelsleutel. Hoe gewichtig had de ijzersmid enige jaren geleden de sleutel aan vader overhandigd. Moeder bakte voor die gelegenheid een appeltaart, en dat was een zeldzaamheid. We kregen zelfs een kommetje warme melk. Ik streel de sleutel, van de gekrulde parelvormen in de kop tot aan de uitgestulpte baard, het gedeelte dat letterlijk deuren voor je opent. Een windvlaag blaast de magazijn deur open. De duivel speelt met me, het ijzer brandt onder mijn vinger en ik trek mijn hand terug. Dit kan geen toeval zijn. Ik staar naar de sleutel die vader normaal in zijn zak bewaart. Hij ligt hier binnen handbereik, en toch kan ik hem niet vastpakken. Vader haat me vaker dan dat hij trots op me is. Op mijn zusje moppert hij nooit. Zij beheerst de kunst van het onzichtbaar zijn en zondert zich met haar poppen naast de houtkachel af. Ik loop daarentegen vaak voor vaders voeten en veroorzaak dertien ongelukken in een dozijn. Maar het kan toch niet dat Anneke in zijn voetsporen treedt, dat zij de winkel overneemt en ik de knecht blijf? Hoeveel ik ook van haar houd, ik zal nooit haar bediende worden. Ik pak de kaars op en de vlam verlicht een ander stuk metaal dat stevig geklemd zit in de rand van de la. Ik peuter het uit de houten gleuf en houd het muntstuk in mijn hand. Er is niemand. Niemand hoeft het te weten. Ik stop de munt in mijn broekzak en breng het dode konijn naar de keuken.

Ik kus moeder vluchtig op haar wang. Onder haar dunne huid kronkelen ragfijne bloedvaten, het worden er steeds meer. Kon ik haar maar een keer laten lachen.

‘Ga vader in de voorkamer gedag zeggen en haal hout uit de schuur.’ Ze sloft naar het fornuis. Haar buik is zo rond als een voetbal. Er is een nieuwe baby onderweg. Ik hoop dat ze met deze wel blij is. Toen Anneke vijf jaar geleden geboren werd hing de dood als een anker aan moeders hart. Ze bleef huilen over de wiegendood van mijn babybroer. Ik klampte me aan vader vast, maar hij duwde me weg. Ik irriteerde hem. Ik bleef zoveel mogelijk uit de buurt tot ik twaalf werd en niet meer naar school ging. Vader eiste mijn hulp in de winkel op. Ik moest schappen in het magazijn vervangen, terwijl Anneke binnen lag te krijsen. Na sluitingstijd liet moeder me de katoenen luiers wassen. De stank maakte haar misselijk, zei ze. Alsof mijn maag zich niet omkeerde.

In de voorkamer is het donker. Er brandt alleen een kaars naast de opengeslagen krant. De vlam wakkert gevaarlijk dicht bij het gebogen hoofd van vader. Ik meen verschroeid haar te ruiken. Vader volgt de letters met zijn wijsvinger. Als hij met zijn andere hand over zijn hoofd wrijft vallen huid-schilfers op de krant. Zelfs op deze afstand ruikt hij naar kaneel en oud ijzer. Ik blijf in de deuropening staan en schraap mijn keel.

‘Waar bleef je zo lang?’

‘Ik vond een dood konijn, vader.’

‘Je moeder had je hulp nodig en je was er niet.’

Ik tuur naar zijn wenkbrauw.

‘Schiet nu maar op, moeder zal zo voor het eten roepen.’

Zijn wijsvinger gaat weer voorwaarts.

Ik schuif achterwaarts de kamer uit.

Met gebogen hoofd en de ellebogen op de rand van de tafel wachten we op het teken van vader. Zijn gebed duurt eeuwig. Mijn ineengevlochten vingers doen zeer van de inspanning. Ik duw de knokkel van mijn duim hard tegen mijn voorhoofd. Het raderwerk van de pendule vermorzelt vaders slotwoord. *Amen* blijft toch maar een bespottelijk woord. De pastoor had eens gepredikt dat het een belofte aan God was; een verklaring dat je het met Hem eens zou zijn. Volgens mij gooit de pastoor het op een akkoord met de hogere macht. Hij zegt alles wat Hem goed uitkomt. Ooit knip ik een gat in zijn priesterlijk gewaad als ik de kans krijg. Vader ontvouwt zijn handen en pakt de soeplepel. Moeder en Anneke volgen. Het duurt niet lang tot het tikken van de lepels de pendule overstemt. Het klinkt als een orkest zonder dirigent. Mijn lepel probeert de ritmes aan elkaar te verbinden, maar dat is een onbegonnen taak.

‘Handen boven tafel, Jooris. Hoe vaak moet ik dat zeggen?’

Ik haal mijn hand onder mijn been vandaan. De rode vlek verraadt waar hij gezeten heeft.

‘Jij raakt in het bos de beschaving kwijt.’

Ik voel me weer vijf.

‘Ik duld het niet, hoor je wat ik zeg?’

Ik knik met gebogen hoofd.

De klok vult de stilte tot een soeplepel weer de hoofdrol speelt. De andere twee soeplepels vallen bij. Ik breek een stuk brood af en geef het aan Anneke voordat ik zelf een stuk neem. Anneke ziet bleker dan ze normaal al is. Moeder schuift de roomboter naar ons toe. Vader eet met zijn ogen op zijn bord gericht.

‘Het hek bij boer Timmermans is stuk,’ open ik voorzichtig het gesprek, ‘zijn koeien kunnen er bijna door. Zal ik morgen naar de boerderij gaan

om te helpen?’

Vader blaast de damp boven zijn soeplepel weg.

‘Het is toch iets, de jongen van Timmermans. Dood in de stal achtergebleven,’ fluistert moeder schor, terwijl ze met haar vinger op de steel van de lepel trommelt. Vader stopt met eten en legt een hand op de wippende lepel. Hij zwijgt. Anneke slaat verschrikt haar ogen op naar moeder.

‘Het was gewoon pech dat Jef tussen de koeien viel en niemand hem zag,’ protesteer ik zwak.

Vader legt de lepel op zijn bord. ‘Het is goed dat je buiten oplet, Jooris. Ik moet er niet aan denken dat de koeien van Timmermans ervandoor gaan. Daar heb ik helemaal geen tijd voor.’ Hij vangt de blik van moeder en zijn ogen vertellen dat ze zich op gevaarlijk terrein begeeft. Dan kijkt hij mij weer aan. ‘Jooris, je bent oud genoeg om meer werk van me over te nemen. Vanaf morgen fiets jij de bezorggronde.’

De mondhoeken van mijn moeder krullen omhoog. Mijn lippen trillen. Er kan zoveel fout gaan. Vader kijkt me recht in de ogen.

‘Kan je de verantwoordelijkheid aan?’

Ik ga op het puntje van mijn stoel zitten.

‘Ken je de namen van de klanten?’ Vader somt ze een voor een op.

‘Vande ..der.. denbroukkk...’ stotter ik.

Vader tikt venijnig met zijn ring op tafel. ‘Nog eens.’

‘Va-va-vanbrouck.’

‘Van-DEN-Broucke.’ Hij pakt de krant en staat op.

‘Ik kan het, vader, op mijn erewoord.’

‘We zullen zien,’ en hij verdwijnt met zijn pijp achter de krant. Moeder pakt haar breiwerk en Anneke kruipt voor de kachel. Ik ruim de tafel af en ga naar de kamer die ik met mijn zusje deel. Het matras van stro is plat geworden door het gewicht. Mijn botten raken de harde bodem. Ik vouw

de handen onder mijn hoofd en de nacht lost zich op. Ik probeer mijn hoofd boven water te krijgen, het lukt niet. Ik krijg geen lucht meer. Het is geen grap, vader, sta daar niet te kijken! Ik schiet snakkend naar adem wakker. Ben ik aan het doodgaan? Anneke ademt zachtjes. Zij is in droomland, althans dat hoop ik. Ik knijp mijn ogen stevig dicht. Een carrousel van onbekende gezichten verschijnt achter mijn oogleden. Er doemt telkens iemand anders op. Ik herken ze niet en ik weet niet wat ze van me willen. Ze kijken me zo indringend aan en verdwijnen pas als in mijn hoofd een paard onder een houten wiel terechtkomt. Het lijf ligt te kronkelen. Laat iemand hem doodschieten. Help hem, red mij.

De nachtmerrie blijft in mijn kop hangen. Ik sla het ontbijt over en loop gelijk door naar de winkel. Moeder legt geld in de kassa. Vader wankelt op een ladder voor een leeg vak. De dozen die ik gisteren aangevuld heb staan slordig op een schap boven hem. Vader is een kop kleiner dan ik en haat ladders. Hij zucht.

‘Geen klanten ... en die hitte ... maakt het alleen maar erger.’ Moeder knikt kort en ziet me dan pas in de deuropening staan. Haar handen stoppen met tellen. Vader stopt ook, draait zijn hoofd en kijkt op me neer.

‘Heb jij de rozijnen gisteren aangevuld?’

Ik stop mijn handen diep in mijn broekzak.

‘Je hebt niet alle etiketten naar voren geplaatst. Hoe kunnen klanten nu weten wat erin zit?’

Seconden kruipen als slakken voorbij. Moeder blijft naar haar handen staren. Ik glip het magazijn in. Ze volgt me.

‘Maak je vader toch niet zo kwaad.’

Ik verzet de bezem.

‘Misschien kan je beter de boodschappen wegbrengen?’ Ze veegt onzichtbare vlekken van haar schort. ‘Vader en ik redden het vanochtend wel zonder jou.’

En de dag is nog maar net begonnen. Het handschrift van vader is niet te ontcijferen. Het zijn onleesbare krassen op een bestelbon. De zessen en achten hebben dezelfde zwarte rondingen. Het zweet plakt onder mijn oksels. Ik gok dat ik alles juist heb en langzaam trap ik de bestellingen voorwaarts.

Madame Vandenbroucke woont net buiten het dorp in een L-vormig huis. In de binnenhoek van die L groeit een klimop. De witte kalk op de muren verbergt donkere kamers waar nooit licht brandt. In de achtertuin hangt

de dienstmeid de was op. Haar katoenen muts duikt achter de lakens als een roeiboot die steeds onder dreigt te gaan. Ze ziet me niet en ik heb geen zin om haar te roepen. Stel je voor dat madame naar buiten komt. Ik vertrouw die niet sinds ze vorig jaar een vos op haar erf doodschoot. De vos beet midden in de nacht een kip dood en de andere kippen fladderden van hun stok. Er viel een schot en de hele parochie liep uit. Klanten fluisterden de volgende dag tegen vader dat ze eindelijk verlost waren van die vervloekte vos. De hypocrieten. Ik hoopte dat de dader tijdens het kluiven in een botje zou stikken.

'Goedemorgen Jooris, is je vader ziek?'

De zeep glijdt uit mijn handen en valt in stukken op de grond.

'Sorry me-me-vrouw Van-vanden-n-brou-cke, ik-ik.'

'Ik heb je laten schrikken. Je was ook zo diep in gedachten verzonken.' Ze klopt op mijn arm. 'Als je zo angstig blijft kijken, ga ik nog denken dat je het in je broek gedaan hebt.' Haar ver uit elkaar staande ogen lachen gemeen. 'Geef me de brokken maar, die zijn nog prima te gebruiken, het was gelukkig geen pak meel.'

Ik leg de zeepresten in haar handen en zet de boodschappenmand bij de achterdeur. Zij trekt een appel van een tak, wrijft die lang over haar schort en houdt hem met een zwierig gebaar voor mijn neus. Met de fiets tussen mijn benen pak ik hem aan.

'Da-da-t hoeft nie-niet hoor, maar d-dank u w-wel,' en ik peddel mijn trappers flink rond. Ze roept nog iets. Ik kijk om. Ze wuift dat ik terug moet komen, ik zwaai vriendelijk terug. Geen denken aan. Weg van hier. In de Veldstraat stuit ik bijna op Hendrik, de zoon van de leerlooier. Hij staat bij zijn vrienden. Waarschijnlijk zijn ze bezig poten uit een vlieg te trekken of zet iemand een voet op een kikker. Sinds ik van school ben ontwijk ik Hendrik. Ik ril van zijn puistenkop. Ik fiets met een omweg naar de Janssens. Zij wonen in het huis 1790. De metalen cijfers hangen

groot op de voorgevel. Ik laat de klopper op de deur vallen, maar niemand doet open. Wat nu? De boodschappen mee terugnemen is geen optie. Ik gooi steentjes tegen een ruit. Het blijft stil. De enige reactie komt van een geit die met een touw vastgebonden is aan de pin in de grond. Hij mekkert vol zelfbeklag. De deur van de bijkeuken kraakt en ik zie de bos rode krullen en groene ogen die zo helder zijn als het meer in het bos.

‘Euh, jij hier, Jooris?’

‘Het zijn ... euh ... de ...’ Ik pak de mand uit de bak. Mevrouw Janssens bloost en plukt aan de kraag van haar ochtendjas. Haar ogen schieten van links naar rechts. Ik krab aan een pukkeltje in mijn nek.

‘Zet de boodschappen maar naast de regenton,’ en ze trekt haar hoofd weer naar binnen. Het blijft een raar mens, die Janssens.

Aan de grote laan ligt het huis van de burgemeester. Het heeft ovale ramen in het dak, groene luiken voor de ramen en ontzaglijk grote bloempotten op het bordes. Als ik ernaast zou staan zouden ze tot mijn borstkast reiken. Ik fiets het terrein op en mijn hart slaat op hol. Josephine staat achter het keukenraam. Ze zwaait met haar armen naar iemand die ik niet kan zien. Het valt niet te raden of ze boos is of opgewonden. De rode lippen vormen een hartje, een blonde paardenstaart dartelt langs haar hals, slanke vingers glijden over de vlecht en ze krult het uiteinde om haar wijsvinger. Als toch ooit... maar nooit heeft ze iets tegen me gezegd, nooit heeft ze haar blik op mij laten rusten, zelfs niet op die middag dat ik me onder Hendrik vandaan probeerde te worstelen. Ze zag waarschijnlijk alleen mijn benen. Kent ze mijn naam wel?

De keukendeur zwaait open en Josephine stapt naar buiten. Snel grijp ik de kist appels, laat hem op de grond vallen en buk razendsnel om de weggerolde vruchten op te rapen. Witte ballerina's fladderen voorbij. Josephine huppelt over de gevallen appels alsof haar vriendinnen een

touw ronddraaien en zij er overheen springt. Pas als de schoenen ver uit beeld zijn, durf ik over mijn schouder te kijken. Ze steekt met pianoboeken onder haar arm de straat over en kijkt niet om. Teleurgesteld klop ik op de achterdeur. De bediende van de burgemeester pakt de boodschappen aan en smijt de deur voor mijn neus dicht. Ik kan nog net op tijd mijn hand wegtrekken. Woedend fiets ik naar huis.